

Diplomová práce

Student: Jan Kafka

Obor: ČJ – D

Téma: Ortografie a lexikum cestopisu Oldřicha Prefáta z Vlkanova „Cesta z Prahy do Benátek...“

Oponent diplomové práce: PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D.

Posudek oponenta diplomové práce:

Nemám pochyb o tom, že předložená diplomová práce představuje studii pracnou, poctivě zpracovanou a kvalitní. Oceňuji, že je výsledkem dlouhodobějšího diplomantova zájmu o tematiku, je na ní dobře patrné osobní zaujetí tématem. Připomínky uvedené v tomto posudku proto nechtějí snižovat její hodnotu, nýbrž si kladou za cíl přispět k jejímu dalšímu zkvalitnění pro případ, že by autor uvažoval o pokračování v práci na tomto tématu.

V úvodní části diplomant interpretuje Prefátovo dílo a snaží se zasadit je do širšího kontextu. Tato kapitola opouští čistě lingvistickou dimenzi práce a zasahuje i do sféry historické, literárněvědné a kulturněhistorické. Autor nesetrvává u pouhé deskripce díla, nýbrž hledá a snaží se interpretovat i jeho skryté významy. Odvážně formuluje závěry, např. týkající se motivace vzniku díla – uvítala bych však, kdyby svá tvrzení ve větší míře i dokladoval (srov. např. na str. 11: „*Renesanční je Prefátův pohled na tyto věci, způsob, kterým je vnímá a jak o nich píše, vlastní pohnutkou jeho cesty však nepřestává být středověce křesťanská touha si na vlastní oči prohlédnout místa spojená s Kristovým životem...*“ – Z čeho tak diplomant usuzuje? Rozvedla bych např. i kusou formulaci *Jednota bratrská, fungující vždy na pomezí illegality* (str. 16).). Diplomant se nebojí vyslovit svá vlastní hodnocení jednotlivých aspektů zkoumané problematiky, srov.: „(Z pera Karla Hrdiny) ... je i brilantní doslov:“ (str. 20), v dalších kapitolách „*stavby jsou předmětem brilantních Prefátových popisů*“ (str. 62), str. 67 a mnohé další. Občas se v textu objevují rozporná tvrzení (str. 10, 136, vše vyznačeno přímo v textu DP).

Diplomová práce je psána čtivým, snad vlivem analyzované předlohy poněkud archaizujícím jazykem. Archaičnost autorského stylu vyniká zejména právě v první kapitole, srov. např. str. 10, 12, 14 – *nikdy nesplnil téměř žádný ze slibů, kterými si prve volitele získal*, jsou užívány četné genitivní vazby, např. na str. 14 – *Karel V. plně zužitkoval územních a mocenských zisků svého děda*, na str. 79 – *neopomněl toho zanechat patřičné svědectví* aj. Některé pasáže působí, jako by ve snaze o poutavost byly vystavěny bez ohledu na vnitřní logiku textu, např. str. 16: „*A tak zatímco období Prefátovy výpravy tkví v bouřlivé druhé polovině čtyřicátých let, kdy psal své kritické spisy Sixt z Ottersdorfu, vznikaly protiferdinandovské písně ... a největší česká kronika, dílo Václava Hájka z Libočan vydané 1541 byla dílem dosud novým, do literárního světa pán z Vlkanova vstoupil až v časech o poznání jiných.*“ – Jak souvisí Hájková kronika s „bouřlivou druhou polovinou čtyřicátých let“?

Těžiště studie spočívá v jazykovém rozboru grafické a lexikální stránky cestopisu, s dodatkem o morfologii a syntaxi. Ráda konstatuji, že v této části se autor značně oprostil od poněkud vyumělkovaných formulací první kapitoly a hlavní díl práce, zejména ten věnující se lexikálnímu rozboru, je psán převážně živě, věcně, a přitom osobitě (řečnické otázky, vhodné zařazené větné ekvivalenty, výborné vertikální i horizontální členění textu, srozumitelný a poutavý výkladový postup apod., viz např. výklad na str. 140-141). Části věnující se slovní zásobě působí do jisté míry popularizačně, ale to je vlastně naplněním cíle, který si diplomant

vytkl, tedy přiblížit se pojetí představovanému např. publikacemi *Slova a dějiny* nebo *Dědictví řeči* (str. 65). Kromě toho je z kapitoly *Slovní zásoba Prefátova textu* dobře znát, jak autora práce na tomto tématu těšila. S lingvistickou terminologií diplomant pracuje zasvěceně, je zřetelně patrné, že se na psaní diplomové práce pečlivě připravil důkladným studiem lingvistické i historické literatury.

Škoda, že v úvodu diplomové práce chybí vymezení výzkumného vzorku a užitých výzkumných metod – čtenář se až na str. 38 jen jakoby „mimochodem“ dozvídá, že jenom pro písmeno zaznamenávající samohlásku *ů* analyzoval diplomant tři tisíce výskytů v textu, což je obdivuhodné číslo. Zadané téma autor bezezbytku vyčerpал a s jeho závěry lze ve většině případů souhlasit. Etymologické soudy jsou podloženy studiem odborné literatury a mají logiku. Jen u historických výkladů postrádám odkazy na sekundární literaturu, z níž autor čerpal (velmi dobře tak naopak činí u části týkající se měrných jednotek – str. 96n.), podobně u výkladů toponomastických, str. 71n. Přesto bych ráda nabídla diplomantovi některé náměty k zamyšlení (většina z nich jsou jen dílčí připomínky) a prosím, aby u obhajoby prezentoval výsledky svých úvah:

1. Co míní „spisovným“ a co „obecným“ územ v oblasti pravopisu (str. 6)?

2. Do jaké míry grafická stránka starších českých tisků souvisí s autorským stylem (str. 21)?

3. Pokud si autor kladl za cíl „prověřit, zda v pravopise převažují konzervativní nebo nové tendence“ (str. 28), nebylo by účelné ještě detailněji porovnat, které ze sledovaných grafických jevů mají oporu ve starším pravopisném úzu? Srov. například v Husově pravopisném traktátu pokyny k psaní *s x /* (DP str. 28–29); také zaznamenávání hlásky *j* (DP str. 42–44) v některých případech pravděpodobně odpovídá staršímu úzu – srov. např. diplomantem uváděný příklad *obyčey x obyčege*; podobně psaní *masso* (DP str. 45) – v stč. se podle Gebauerova slovníku vyskytuje prakticky jen v této podobě – nemohlo jít tedy prostě o tradiční psaní?)?

4. Je namístě distance „Předpona *s* je ovšem přítomna i u slov, u kterých z dnešního hlediska nemá opodstatnění: *skušený, svítězi*“ (str. 29)? Nejde nám spíše o to, zda měla opodstatnění ve své době (srov. staročeské tvary *skusiti, svítěziti, svítězenie*)?

5. Na straně 51 upozorňuje autor na nebezpečí tvarové homonymie jako důsledku úženy *ě>í* (např. nom. pl. f. *přivázaný plachty* vs. nom. sg. masc. *přivázaný*). Domnívám se, že tato obava je neopodstatněná zejména v případě kongruentního atributu, jehož morfologické kategorie jsou zřetelně vyjádřeny flexí dominujícího substantiva.

6. Některé partie pokládám za ahistorické – co vede autora k tomu, aby hodnotil např. výraz *dotázka* jako „kuriózní“ (je šesti doklady zastoupen v Gebauerově Staročeském slovníku), podobně *rytěřující* (*rytěřiti* – doloženo ve staročeské slovní zásobě), *zhovadilý*, adverbium *pesky* apod. (DP str. 60–61), stejně tak adjektivum *choděcí/chodící* je „kuriózní“ (str. 228) jen dnešními očima.

7. Přestože diplomant vyjádřil přesvědčení, a já jeho názor akceptuji, že slovníkové výklady pro něj nejsou dogma (str. 156), mohl by se možná nad některými svými závěry znovu zamyslet: např. na str. 226 hodnotí slovo *dvěřce* jako maskulinum a argumentuje genitivem plurálu *dvěřec*, který chápe jako relikv původního gen. pl. -jo kmenů. Bezkoncovkový genitiv se ale ve stč. vyskytoval i u -ja kmenů (nom. pl. *dušě*, gen. pl. *dúš*), nebylo by tedy možné interpretovat slovo *dvěřce* jako femininum s neutr. odchylkami, jak to preferuje Gebauerův slovník?

8. Tvary *histoří, ceremoní* (str. 67) – nejde spíše než o „přirazení k jo-kmenové deklinaci“ o relikv *lja*-kmenového skloňování?

9. Velikost měrných jednotek, kterou autor čerpal z oborové literatury, v několika případech (např. lot, centněř...) neodpovídá velikosti uváděné staročeskými slovníky. Mohl by se diplomant zamyslet nad důvodem, proč tomu asi tak je?

10. K diferenčnímu slovníku – doporučuji zvážit zařazení slov, která se liší jen grafickou realizací předpony (spůsob x způsob).

Veškeré další – víceméně formální – nedostatky mají vzhledem k faktografickému charakteru práce, její vysoké informační hodnotě a vzhledem k objemu zpracovávaného materiálu povahu detailu:

Lituji interpunkčních chyb (str. 5, 8, 9, 10, 11, 13, 28, 30, 45, 109... dále značeno v textu DP), občasných pravopisných nedostatků a literárních chyb (str. 11, 12, 19, 37, 63, 70, 74, 102, 108, 116... dále značeno v textu DP) a nedostatků formulačních (str. 8, 16, 18, 21, 32, 33, 35, 39, str. 52 – nevím, zda se o čtenáři z roku 1947 dá říci, že je *poznámenán završenou érou národního obrození*, 68, 102), drobných nepřesností (*a* není zadní vokál – str. 32; *epitethon constans /sic/ ?* – str. 40, další značeno přímo v textu DP). Přimlouvala bych se za standardní bibliografické citace a odkazy (forma *J. Porák, 1983, 85* není obvyklá); v soupisu literatury chybí údaje o nakladatelstvích; pokud je autorů více, diplomant v intertextových citacích a poznámkách uvádí jen prvního z nich – např. str. 82; *Dědictví řeči* není dílem jen jednoho autora – str. 252 apod. Stejně tak pokládám za nezbytné uvádět stránkové údaje u jednotlivých dokladů.

Terminologická poznámka: prosím, aby ve své budoucí učitelské praxi byl autor obezřetný při formulacích typu *užívá se tvrdě y po tvrdých souhláskách* (str. 53). Vždy bych se přimlouvala za důsledné rozlišování zvukové a psané realizace jazyka (*i-y* píšeme po *písmenech*, a nikoliv po souhláskách).

Práce má vysokou grafickou úroveň, nádherně jsou vyvedeny přílohy včetně výstižných komentářů, mimořádně pracná musela být projekce námořního pojmosloví do schematického obrázku plachetnice (str. 57), zajímavý je „kurzovní lístek“ platidel vyskytujících se v cestopise (str. 104). Zvláštní uznání je třeba věnovat diferenčnímu slovníku slovní zásoby užitě v Prefátově knize, jenž čítá přes 1200 hesel (str. 157–224). Předpokládám, že při obhajobě diplomant pohovoří o tom, zda a jaké si představuje pro svůj slovník další využití.

Z uvedeného vyplývá, že předložená práce *Jana Kafky Ortografie a lexikum cestopisu Oldřicha Prefáta z Vlkanova „Cesta z Prahy do Benátek...“* vyhovuje nárokům kladeným na práce diplomové, a proto ji **doporučuji** k obhajobě.

V Praze 8. ledna 2008